

Věc: Odborné stanovisko k zákazu pěstování plantáží dřevin v první a druhé třídě ochrany ZPF dle novelizace zák. č. 334/1992 Sb. a návrh na jeho úpravu.

Hlavní dopady novelizace

V rámci novelizace zákona č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu č. 41/2015 Sb. došlo k několika zásadním úpravám pravidel pěstování plantáží dřevin na zemědělské půdě, jejichž pěstování se u nás rozvíjí přes 20 let bez speciální dotační podpory (kromě období 2000–2006) a s prokázanými produkčními i mimoprodukčními přínosy pro pěstitele, půdu a krajinu. Přestože některé z úprav je možno chápat jako pozitivní a v souladu s předchozím trendem naší legislativy umožňující postupný rozvoj tohoto nového způsobu hospodaření, zejména zákaz pěstování plantáží dřevin v první a druhé třídě ochrany ZPF (§ 3 odst. 5) a na něj navazující sankční paragrafy významně omezují možnosti budoucího rozvoje plantáží dřevin, protože se v nich nalézají podle průzkumu mezi pěstiteli cca 1/3 z existujících plantáží, včetně výzkumných porostů a zařízení. Současně je v těchto třídách cca 2/3 hlavních půdně klimatických jednotek ZPF vhodných pro efektivní pěstování plantáží dřevin podle typologie zemědělských pozemků zpracované výzkumem. Další omezení mohou vyplynout z § 3 odst. 6, který uvádí povinnost rekultivace půdy po ukončení existence plantáže, přičemž praxe využívá postupy, které zajistí okamžité navrácení půdy původnímu využití.

Plantáže dřevin v ČR

Po roce 2007, kdy byly výmladkové plantáže rychle rostoucích dřevin (RRD) začleněny do zemědělské legislativy, a zejména v posledních cca 5–6 letech došlo k nárůstu zájmu o tento způsob pěstování a využití zemědělské půdy. Hlavními důvody je, že došlo ke zlepšení kvality a snížení nákladů pěstebních postupů (a i výnosů) vstupem řady převážně malých majitelů půdy a podnikatelských subjektů a vzniku konkurenčního prostředí. Poptávka po produktech plantáží (štěpka příp. sortimenty dřeva) se rozšiřuje kvantitativně i kvalitativně a tím se stabilizuje jejich cena. Dnes dominující odbyt do energetiky se rozšiřuje o další odvětví jako je zpracování dřeva, chemický průmysl nebo zahradnické úpravy. Mezi prokázané celospolečenské přínosy plantáží RRD patří příznivé environmentální dopady (viz dále), snižování závislosti na fosilních palivech a podpora regionálního rozvoje. České know-how (sadební materiál, služby a technika) jsou také úspěšně vyváženy do zahraničí. Pěstební postupy plantážnictví se i u nás již rozšiřují o moderní agrolesnické trendy (agrovětrology, pastevní plantáže RRD nebo sady cenných listnáčů), které povedou k rozšíření produkovaných komodit o potravinové komodity často ve standardu ekologického zemědělství. Je velmi pravděpodobné, že tak výrazné omezení pěstování a výzkumu povede k poškození již započatých investic a ztrátě vytvořeného know-how s dobrou perspektivou dalšího rozvoje.

Vliv plantáží dřevin na půdu

Jako pracovníci zabývající se přes 20 let výzkumem produkčních i mimoprodukčních aspektů výmladkových plantáží RRD na zemědělské půdě v evropských a domácích projektech jsme přesvědčeni, že neexistují prokazatelná rizika z pěstování plantáží dřevin pro různé druhy kvalitní zemědělské půdy a ani jiné odborné důvody pro tak významné omezení jejich pěstování. Naopak se domníváme, že existují významné přínosy, kvůli kterým by pěstování plantáží dřevin mělo být umožněno ve všech třídách ochrany ZPF zejména při současném stavu českého zemědělství, které je charakterizováno velkou rozlohou obhospodařovaných celků, omezeným množstvím pěstovaných plodin, rostoucí erozí, snižováním obsahu půdního humusu a degradací půd.

Mezi doložené přínosy plantáží dřevin pro zemědělskou půdu patří zejména

1. Plantáže dřevin (výmladkové, agrolesnické) obohacují půdu o organickou složku a to jednak bohatým listovým opadem a odumřelými kořeny (při každé sklizni odumírá až třetina kořenového systému). Dlouhodobým sledováním bylo zjištěno, že nárůst humusu (C_{ox}) v ornici se pohybuje v průměru okolo 0,05% za rok, což by znamenalo zvýšení o 1% za existenci plantáže.
2. Plantáže dřevin obohacují ornici o živiny, které čerpají z hlubších horizontů a uvolňují je následně při rozkladu listového opadu. I z tohoto důvodu je potřeba přihnojování v plantážích významně (násobě) nižší než u konvenčních jednoletých plodin.
3. Při pěstování plantáží dřevin jsou výrazně nižší vstupy chemických prostředků ochrany rostlin než u konvenčních plodin; u menších porostů je možno jejich použití zcela omezit (např. pro greening).
4. Kořenový systém dřevin v plantážích provzdušňuje slehlou ornici i podorniční vrstvy; kúlové kořeny prorůstají i podorniční podlahu.
5. Plantáže dřevin zvyšují, respektive rozšiřují biodiverzitu intenzivně obhospodařované zemědělské krajiny zejm. její druhovou a krajinnou úroveň; vytvářejí příznivé mikro - klimatické a potravinové podmínky pro život a rozmnožování řady hospodářských a ohrožených druhů (včely, bezobratlí, drobní savci a ptáci včetně dravců aj.)
6. Plantáže dřevin s travním podrostem mají vynikající protierozní vlastnosti, minimalizují plošnou erozi na sklonitých pozemcích a zastavují rýhovou erozi v drahách soustředěného odtoku;
7. Alejové a pásové výsadby dřevin se tradičně používají k ochraně proti větrné erozi a snižování vysušování pozemků v takto ohrožených oblastech.
8. Vybrané druhy dřevin odnímají z půdy efektivně nežádoucí látky např. těžké kovy, nadbytečné živiny aj. a je možno je využít k biologické revitalizaci a dekontaminaci půd.

Uvedené přínosy jsou akceptovány v kontextu evropského zemědělství, a proto byly plantáže dřevin a agrolesnické systémy zařazeny mezi podporované oblasti dle nařízení EP a Rady (EU), které se týkají nové SZP. V ČR jsou např. výmladkové plantáže RRD zařazeny jako jedna z forem EFA pro plnění podmínek greeningu/ozelenění (vyčlenění 5% orné půdy při její rozloze 15 ha a více). Ze zřejmých důvodů by vyřazení plantáží z našich kvalitnějších půd znamenalo znevýhodnění resp. zúžení možností řešení greeningu pro zemědělce těchto oblastí.

„Rizika“ plantáží dřevin

Často zmiňované riziko nenavrácení půdy původnímu využití po ukončení životnosti plantáže není agrotechnickým problémem. V praxi je prováděno v podstatě okamžitě po poslední sklizni půdní frézou a standardní agrotechnikou pro konvenční plodiny a je financováno z příjmů sklizně. Současně nebyly nikdy potvrzeny obavy z alelopatie (inhibice jiných plodin) nebo přenosu kovů (hliníku) z podorničí do ornice. Změny charakteru půdních procesů a společenstev pod plantážemi dřevin oproti porostům jednoletých plodin nejsou v odborné literatuře chápány jako negativní s tím, že je možno je ovlivňovat agrotechnickými operacemi jako u dnes konvenčních pěstebních postupů.

Shrnutí a doporučení

Na základě našich i zahraničních výsledků výzkumu i pěstební praxe plantáží dřevin jsme si jisti, že odborně prováděné pěstování plantáží dřevin je environmentálně vhodným a současně ekonomicky přínosným postupem nejen pro využití zemědělské půdy, ale i pro biologickou revitalizaci a ochranu půd poškozených nevhodným hospodařením nebo jinými antropogenními vlivy (např. kontaminace). Proto považujeme zákaz jejich pěstování v I. a II. TO ZPF jako odborně neodůvodnitelný a fakticky škodlivý, neboť k ochraně zemědělské půdy nijak nepřispívá a omezuje využití příznivých účinků porostů dřevin v oblastech, kde je jejich využití značně pravděpodobné. Pokud bychom byli osloveni v této otázce v průběhu přípravy zákona nebo při jeho projednávání, byli bychom zásadně proti tomuto omezení.

Doporučujeme tedy provést úpravu § 3 odst. 5 zákona č. 41/2015 Sb. a to nejlépe vypuštěním zákazu plantáží dřevin resp. formulace „Zemědělskou půdu I. a II. třídy ochrany nelze využívat jako plantáž dřevin“.

Současně doporučujeme jasně definovat význam a náplň termínu „rekultivace“ půdy po ukončení životnosti plantáží dřevin (§ 3 odst. 6) např. v prováděcím předpisu. Přestože s termíny ohlášení a provádění pěstebních operací při pěstování plantáží dřevin navržených v zákoně v zásadě souhlasíme, doporučujeme diskutovat jejich přesnou definici s orgány kontroly z hlediska reálné proveditelnosti a zvládnutelnosti.

Pro tyto kroky nabízíme naši podporu a odbornou pomoc.

S pozdravem

Ing. Jan Weger, Ph.D. a kolektiv odb. fytoenergetiky a biodiverzity VÚKOZ, v.v.i.

Stanovisko dále podporují:

Ing. Antonín Martiník, Ph.D., MENDELU Brno

Ing. Jiří Jiránek, pěstitel RRD a poradce, Pardubice

Ing. Radim Kotrba, Ph.D., ČZU Praha a VÚŽV, v.v.i. Praha-Uhřetěves